steld worden, en wie de ledenlijsten van de genoemde instituten of vereenigingen nagaat, zal daaronder tal van namen van besliste Christenen vinden. Er is nu eenmaal een neutraal terrein, waarop saamwerking tusschen Christenen en niet-Christenen mogelijk is. Alleen wanneer het doel van zulk een vereeniging, of de arbeid door haar verricht, beslist in strijd zou komen met den eisch, dien het Christelijke beginsel ons stelt, zou het een Christen niet geoorloofd wezen, daarvan lid te wezen.

Op zich zelf is daarom het lidmaatschap van een niet-Christelijke zang- of muziekvereeniging niet ongeoorloofd te achten. Maar wel schuilt er in dit lidmaatschap een gevaar. Vooreerst, dat vooral onze jonge mannen en meisjes daardoor in aanraking komen met een geheel anderen kring en levensopvatting, die allicht schadelijk kan werken. Ook bij onze sportvereenigingen merkt dit men maar al te droef. En ten tweede worden door zulk een niet-Christelijke zang- of muziekvereeniging allicht liederen gezongen of muziekstukken uitgevoerd, die een bepaald wereldsch karakter dragen en waaraan een Christen zijne medewerking niet mag verleenen. In het algemeen is het daarom veel beter, dat onze Christen jonge mannen en meisjes zich aansluiten bij een Christelijke vereeniging, waar het intieme verkeer, waartoe zulk een vereeniging leidt, geen gevaar oplevert, en waar men ook zeker kan zijn, dat geen liederen worden gezongen of muziekstukken, uitgevoerd, die een onchristelijk stempel dragen.

Bestaat zulk een Christelijke vereeniging op de plaats waar men woont, echter niet, en is er ook geen mogelijkheid zulk een op te richten, dan staat de zaak wel eenigszins anders. Alles hangt er dan van af, welke liederen in zulk een niet-Christelijke zangvereeniging of welke muziekstukken in zulk een niet-Christelijke muziekvereeniging worden uitgevoerd of gezongen. Kan men niet zeggen, dat deze liederen of muziekstukken bepaald een onchristelijk karakter dragen, dan kan de medewerking daaraan voor een Christen ook geen zonde worden geacht. Al zouden we met het oog op de gevaren, waarop we boven wezen, niet gaarne iemand aanraden lid van zulk een niet-christelijke of liever gezegd neutrale vereeniging te worden, toch kan niet gezegd, dat wie zulks doet een ongeoorloofde daad begaat, of zondigt. Zonde is toch altoos een ingaan tegen een gebod Gods, en een gebod Gods dat dit verbiedt, hebben we niet.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen onder lett. G. M. B. te 's Hage *f* 5; van de familie S. H. te H. *f* 12.50; van mevr. de wed. H. U. D. te Z. *f* 10; van T. K. te Broek op Langendijk *f* 2.50. Dringend verzoeken wij onze scholen te willen steunen.

Leestafel.

1. D. Wouters. Neerlandia. Letterkundig leesboek voor Gymnasia, H. B. S., Kweek- en Normaalscholen. Uitgegeven door de N. V. Erven P. Noordhoff's Boekhandel en Uitgeverszaak. Oude Boteringestraat 12, Groningen.

Uit dit werk Neerlandia ontvingen wij twee keurig gebonden deelen van de Historische Lectuur en als, Slotbundel, een niet minder keurig gebonden deel: Litteratuuroverzicht, Woordkunst en Poetica met Bloemlezing.

* * *

Eerst over de twee deelen: Historische lectuur uit Neerlandia, wier ondertitel is: Historien onzer landen bij de zee en waarbij Isings, tusschen den tekst, een aantal fraaie teekeningen gaf.

In zijn Inleiding schrijft de heer Wouters, dat zijn doel met dit werk is nationaliteitsbesef en vaderlandsliefde bij de lezers te vorderen, door liefde bij hen te wekken voor onze volkshistorie. »Dat«, zoo zegt hij, »de groote massa van ons volk — ook het meer ontwikkelde deel — zijn historie niet lief heeft, ligt voor een groot deel aan de verkeerde methodes en de examens.«

In die methoden waardoor in beknopten vorm en dorren stijl, een overvloed van feiten, namen data en beschouwingen worden bijgebracht, doch waarbij dan »het hoofd tamelijk vol, het hart ledig blijft«, wil hij alvast beproeven met zijn boek wat verandering te brengen. En dat niet zoozeer om de, bij die methoden gebruikte, leerboeken te verdrijven, dan wel om waar deze leerboeken missen de kleur van het dramatisch gebeuren, of den lach van het comisch bedrijf, dat in grootere werken en aparte studies gestalte geeft aan al dat schimmig gedoe uit het verre verleden, de leemte dezer leesboeken aan te vullen.

Daartoe geeft Wouters dan in dit zijn boek: Historien onzer lage landen bij de zee een Bloemlezing uit die »grootere werken en aparte studies«. Uit grootere werken en aparte studies van auteurs, wier namen ik hier niet alle kan noemen, maar ik toch niet onvermeld wil laten de namen van Cats, Bilderdijk, Groen van Prinsterer, Da Costa, Dr. A. Kuyper, Dr. L. H. Wagenaar, Dr. J. v. d. Valk, Johanna Brevoort, Mr. A. Verkouteren, H. H. Barger.

Tot mijn verwondering mis ik daaronder echter den naam van onzen Dr. Joh. C. Breen, uit wiens grootere en kleinere monographieën voor deze Bloemlezing zeker ook wel iets te garen ware geweest.

Van de twee deelen, die een doorloopend geheel vormen, begint het eerste met een stuk uit Dr. J. J. Doesburg's vertaling van de Bello Gallico, onder den titel Caesar over de Germanien en eindigt met een stuk uit Prof. Dr. G. Kalff's: Van Zeevarende luyden en Zee-poëten, onder den titel: Op den Zeeroover Klaas Compaen 1587- na 1655. Het tweede deel opent met De Staten-Bijbel uit H. H. Barger's Ons Kerkboek en sluit met Da Costa's: »*Zij zullen het niet hebben*«.

De teekeningen van Isings zijn, blijkens de aantekeningen bij de platen, die hij zelf aan het einde van ieder deel geeft, na een gezette voorstudie van historische gegevens bedacht en, zooals wij dat van hem gewoon zijn, artistiek uitgevoerd.

De heer Wouters wil met dit zijn boek, met deze Bloemlezing, tegemoet komen aan den wensch van velen: iets te hebben, dat de jongelui in zijn geheel kunnen lezen, dat naast de »fijnigheden« van oorzaak en gevolg uit de leerboeken, ook geeft het ernstige, het leuke het typisch gedocumenteeerde.«

Mij dunkt, dat in de Historien onzer lage landen bij de zee, dit zijn willen ook tot uitvoering is gekomen.

* * *

En nu nog, wat ik met niet minder sympathie voor Wouters publicatie doe, over Neerlandia's slotbundel.

Met dit boek van niet minder dan 764 bladzijden zijn wij op het gebied der belletrie.

Het opent met een 8 pagina's Vooraf van Wouters.

Ook hier neemt hij tegenover het, met het oog op de examens gegeven onderwijs in onze litteratuur, geen blad voor zijn mond.

»Er wordt," zoo schrijft hij, »bij zulk onderwijs veel wetenswaardig te voorschijn gebracht, maar het is los van de schoonheid, die bij litteratuur toch hoofdzaak moet zijn."

En met allen eerbied voor het paraphraseeren, ontleden, synoniem-uitleggen, spreekwoorden-verklaren en de burgerlijkeustand-wetenschap op het stuk onzer dichters, acht hij het naar voren brengen van het esthetische bij de literatuurstudie toch eersten eisch.

Daarom dit boek.

Dit boek, hetwelk in het Vooraf ook een breede lijst van werken geeft, die bij de studie onzer taal en letteren zijn te raadplegen en zooals de hierboven afgeschreven titel aanwijst, drieledig is.

Eerst vindt men er een en ander over *Litteratuur in het algemeen* en een overzicht van onze litteratuur-geschiedenis.

Wat het eerste betreft, herinnert hier Wouters aan het woord van Prof. Dr. Jan te Winkel, dat voor den beoefenaar der litteratuur. Geschiedenis, dit bij uitstek historisch vak, *de wisselende aesthetische toestanden en de daarvan getuigende kunstwerken in hun wording en te voorschijn treding de hoofdzaak zijn*," en hij schrijft dan een hartig woord over een dit esthetisch-element-missend-onderwijs.

Volgt, onder een elftal opschriften, een summierlijk, maar duidelijk overzicht van onze litteratuur en wel van: Oud-nederlandsche en Middel-nederlandsche Letteren, van Renaissance en Hervorming; »De Gouden Eeuw« en van Achteruitgang en Verfransching; van Revolutie en Vernieuwing, van den Gids-tijd en De Jongste Letteren tot heden, terwijl onder de drie laatste opschriften achtereenvolgens van: Vlaanderen, Zuid-Afrika en Heden en Toekomst wordt gehandeld.

Een tweede rubriek p. 95—149 bevat, onder het opschrift Woordkunst, een drietal lezenswaardige opstellen over: Inzicht, Plastiek en Techniek.

Eindelijk, als hoofdschotel, op p. 149—756, de Bloemlezing, waarin de heer Wouters uit ieder der zoo straks genoemde 8 perioden onzer letterkunde en ook uit die van Vlaanderen en Zuid-Afrika, met gelukkigen greep zoo proza- als poëziestukken gaarde.

Het boek is door Isings verlucht met tal van Facsimiles in kleur en met Reproducties van titels en portretten.

Deze Slotbundel der Serie Neerlandia-boeken van Wouters wil mij voorkomen bewondering en liefde te kunnen verwekken van onzen taal- en letterschat en daardoor ook ons nationaliteitsgevoel en vaderlandsliefde te kunnen sterken.

Met den wensch van den heer Wouters, dat dit werk in de hoogste klassen van Kweek- en Normaalscholen, en op Christelijke Gymnasia en H. B. S. den leerlingen in handen zal worden gegeven, kan ik mij dan ook ten volle vereenigen. Dan, ik kan mij ook nog anderen onder ons christelijke publiek denken, voor wie de lezing van dit werkje mij lang niet ongewenscht toeschijnt.

2. Ter Herdenking der Hervorming 1517—1917. J. H. Kok, 1917. Kampen.

Onder dezen hoofdtitel zijn thans de twee akademische redevoeringen in druk verschenen, welke, door de professoren H. Bavinck en H. H. Kuyper, op den Hervormingsdag, in de publieke zitting van den Senaat der Vrije Universiteit zijn uitgesproken. Niet weinigen onder het talrijk gehoor, dat toen onder de machtige bekoring van dat gesproken woord was zullen, nu het in druk is vastgelegd, het nog eens willen lezen en overdenken. Maar ook wie het voorrecht niet hebben gehad op 31 October j.l. in het »Gebouw van den Werkenden Stand« tegenwoordig te zijn, kunnen nu van Dr. Bavinck's De Hervorming en ons Nationale leven en van Dr. H. H. Kuyper's De beteekenis der Reformatie voor de Kerk, nog genieten.

Deze twee magistrale stukken, zoo dat van den Dogmaticus als dat van den Kerkhistoricus onzer Hoogeschool, hebben een blijvende waarde.

3. Stemmen des Tijds. Uitgegeven door G. J. A. Ruys te Utrecht. Met het November Nr. opende dit Maandschrift voor Christendom en Cultuur op waardige wijze zijn zevenden jaargang.

Het Nr. begint met een artikel over den wereldkrijg, onder het opschrift: Sluit de gelederen! van niemand minder dan den oud-Minister Colijn. Mej. L. E. geeft er een novelle. Dr. Bavinck, die zich door zijn jongste publicaties ook specialist op het gebied der paedagogiek toont, schrijft er over Klassieke opleiding. Dr. De Moor over Sigfrid Karg-Elert, den componist van orgelmuziek, en een andere predikant literator, J. Jac. Thomson levert een studie over den franschen auteur Jean Christophe. Aan het slot de Leestafel.

4. Van Scheurkalenders voor 1918.

Bij die welke wij reeds ontvingen zijn er nog vier bijgekomen.

De Firma F. P. D. Huy te Middelburg zond den Kalender met Premie-boek van het Geref. Traktaatgenootschap »Filippus.« En Kalender en Premieboek staan in het teeken van de groote Nationale Synode van Dordrecht, van 13 November 1618 tot 29 Mei 1619 gehouden.

Bij den kalender komt dit al terstond uit met het van teekening en kleur bijzonder gelukkig schild. Bovenaan een fraaie beelding van de gedachte, die in het Schriftwoord: Ps. 119: 105 ligt, en als antithese met de Arminiërij aan weerskanten van die beelding: Efeze 2 : 8 en 9: het »*Sola Gratia*« en »het geloof een Gave.« Aan weerskanten van het Blok, wederom de Antithese: »Calvinisme en Remonstrantisme« in de beelding van de Schriftgedachte Luc. 8 : 11 eenerzijds en anderzijds Math. 13 : 25b«: »het onkruid zaaien onder de tarwe.«

Het Binnenwerk: goed gekozen teksten met duidelijke en opbouwende toelichting. Dan, ook bij het Premie-boek komt dat in-het-teeken-van-Dordt-staan uit. De titel is: De Dortsche Synode van 1618—1619 en het bevat Bijdragen over dit onderwerp van Prof. Bouwman, Ds. Landwehr, Dr. Kaajan en Ds. Rullman. Een viertal specialisten op het gebied der Kerkgeschiedenis met den Kerkhistoricus onzer Theologische School voorop.

De Firma Oosterbaan en le Cointre te Goes komt ook ditmaal weer uit met haar twee Scheurkalenders: De Olijftak onze kleine vertrooster en Want hij is onze Vrede. Het Schild van den een: Een bruisende zee met op een rotssteen de Jezus-naam, spreekt u toe en passend zijn daarbij de Schriftwoorden 1 Cor. X : 4 en Ps. 62 : 3 — dat 42 : 3 is een drukfoutje — van Steenrots en Rotssteen. Het bloemenschild van den ander is wel eenvoudiger, maar doet toch vriendelijk aan. Het Binnenwerk, van beide Kalenders hetzelfde, is, zoo wat tekstkeuze, als verklaring en achterrijde der blaadjes betreft, met zorg bewerkt.

De vierde ons toegezonden is de Geïllustreerde Christelijke Scheurkalender van J. H. Voorhoeve, Den Haag. Sierlijk Schild met de afbeelding van den »barmhartigen Samaritaan.« Blaadjes met aan den voorkant tekst, zonder toelichting, nu en dan een versje en aan den achterkant lezenswaardig mengelwerk. Tusschen de blaadjes mooi geteekende plaatjes van Bijbelsche onderwerpen. Als Premie het treffend schoone boekje De Pastorie van Grauwbeek, door P. N. Madsen. G.

Uit de Pers.

Gaarne nemen we hier over den brief, dien Dr. Van Andel aan de leden van de Gereformeerde Kerken in Noord-Holland zond:

Solo, 31-Juli 1917.

Aan de Leden der Gereformeerde Kerken van Noord-Holland.

Zeer geachte Broeders en Zusters,

De Kerkeraad der Zendende Kerk van Amsterdam heeft mij medegedeeld, dat aan het Zendingswerk te Solo geen verdere uitbreiding gegeven mag worden, die tot vermeerdering van uitgaven zou leiden. Dit bericht heeft ons ontroerd. En waar deze mededeeling namens alle Gereformeerde Kerken van Noord-Holland en dus ook namens U gedaan is, kom ik U den grooten nood van ons zendingsveld bekend maken. Ik meen geen beter antwoord te kunnen geven dan het openleggen van de behoeften van ons zendingsveld voor U allen. Ik weet wel, dat Gij die behoeften op het hart draagt; ik weet, dat Uw liefde reeds groot is, en dat we voor Uw gebleken offervaardigheid den Heere mogen danken. Maar wellicht staat de nood van Solo U niet in volle gestalte voor oogen; ik vrees, dat ik U geregeld te weinig op de hoogte gehouden heb an den heerlijken voortgang van het werk, zoodat de groeiende behoefte van Solo niet genoegzaam Uw liefde en offervaardigheid heeft doen groeien. Ik vraag me af, of het wel mogelijk geweest zou zijn, dat er zulk een groot tekort in de kas kwam, m. a. w. of het wel mogelijk geweest zou zijn, dat Uw gaven zóó ver achterbleven bij de behoeften, indien ik U behoorlijk op de hoogte gehouden had van den geregelden, gezegenden groei van ons werk. Dan immers zou Uw blijdschap steeds grooter geworden zijn; Uw liefde zou meegegroeid zijn; en ik vermoed, dat Uw groeiende dankbaarheid jegens den Heere zóóveel middheid zou voortgebracht hebben, dat er geen nood, geen gebrek, op den zendingsakker ware ontstaan.

De mededeeling van Amsterdam en van U, het verbod van verdere uitbreiding, die geld kost, brengt nood, gebrek, op het zendingsveld. Er zal honger, geestelijke honger ontstaan, die niet verzadigd zal kunnen worden. Ik licht dit met drie voorbeelden uit de praktijk der laatste twee dagen toe. Het treft wel bijzonder, dat deze sprekende voorbeelden juist ielen in de dagen, waarin de brief van Amsterdam kwam.

Gisteren werd ons overgebracht het verzoek om nader onderricht in den Christelijken godsdienst van een man uit Batoeretno, een dorp, twee dagreisen van Solo, ver in het Zuidergebergte. Hij had zich bereid verklaard, ook anderen in zijn huis te noodigen om dat onderricht bij te wonen. Indien ik een helper daarheen zend, heeft hij heen en terug vier dagen te reizen. Al zend ik hem slechts eens per maand, dan is hij daarmee een week kwijt. Zulk een tocht kost aan reiskosten en loon op zijn voordeligst tien gulden. Mag ik aan dit verzoek voldoen, broeders en Zusters in Noord-Holland? Of moet ik dien man laten weten: we kunnen U niet helpen, want er is in Noord-Holland geen geld om aan U en Uw dorpsgenooten den weg naar den hemel te wijzen?

Eergisteren kwam het verzoek, een helper te zenden naar een dorp in het oostelijkst deel van Solo, zes uur gaans voorbij Karang-Pandan (dat reeds 27 kilometer ten Oosten van Solo ligt en niet met een publiek vervoermiddel te bereiken is).

De mededeeling was er bij, dat meerderen daar naar onderwijs verlangen. De reis naar Karang-Pandan kost op goedkoope Javanenmanier een rijksdaalder. Al gaat nu de helper de andere zes uur te voet langs de bergwegen, dan kost de reis toch heen en terug met zijn loon voor een week weer tien gulden. Al gaat hij maar eenmaal per maand, deze uitbreiding van werk kost dan toch tien gulden per maand. Mag ik weigeren? Mag ik zeggen: er is geen geld om aan de menschen van dat dorp den weg naar den hemel te wijzen?

In Karang-Pandan woont een ijverig Christen, een Chinees. Hij is de eersteling van Karang-Pandan, gewonnen door de Bijbelcolportage. Eergisteren vroeg hij, of ik niet eens een colporteur naar Karang-Pandan kon zenden; dan zou hij met hem samen in de naburige dorpen het Evangelie gaan verkondigen. Die Christen-chinees krijgt dan alleen vergoeding van zijn onkosten. Maar zoo'n colportage-tocht brengt toch licht tien gulden aan onkosten mee. En als er dan door Gods goedheid belangstelling in die dorpen ontwaken mocht, dan eerst komen recht de groote kosten voor geregeld onderricht. Moet ik den ijver van onzen Chineeschen broeder maar temperen, en zeggen: er is geen geld om aan de zaligheid van de menschen in uw streek te arbeiden?

Ik stel U deze vragen, al meen ik Uw antwoord wel te weten. Ik ken gelukkig vele Broeders en Zusters in Noord-Holland, zelfs zeer vele. In deze maand ontving ik nog een treffend blijk van groote liefde tot ons werk in een gift van f 650. Deze gift was bestemd voor een nieuwen post. Heden verhuist een helper naar onzen nieuwen post Pedan. Daar wordt een der drie grootste weekmarkten van de Vorstenlanden gehouden. Vele duizenden uit het Zuiderland van Solo komen daar iederen marktdag, d. i. om de vijf dagen. Mijn hart is vervuld met zorg over de mogelijkheid, dat er in het moeilijk bereisbaar Zuiderland belangstelling zal ontwaken, en dat er om geregeld onderwijs zal worden gevraagd.

Als ik mij niet ten eenenmale vergis in Uw liefde tot ons werk, dan kan ik zelf wel Uw antwoord geven op mijn vragen. Indien ik in dergelijke gevallen als ik boven noemde zou antwoorden: »de Gereformeerden in Noord-Holland hebben het geld niet om in uw geestelijken nood te voorzien, en indien ik dit later aan U zou mededeelen, o, ik ben overtuigd, dát Gij tot mij zoudt zeggen: »gij hebt ons miskend, gij hebt onze liefde onderschat, gij hebt ons beschaamd gemaakt voor God en onzen Heiland en voor Zijn Engelen, want wij hebben liefde genoeg en als het moest ook geld genoeg om aan die heilbegeerigen den weg des levens te doen wijzen; ons verlangen naar hun zaligheid is groot genoeg om ons bereid te maken de kosten van het Evangelie-werk te dragen«.

Voordat ik durf besluiten, verzoeken van zoekende zielen af te wijzen, wil ik eerst het duidelijk antwoord van U hebben, dat Gij dit van mij verlangt. Al zou de teleurstelling voor mij ook groot zijn, ik wil eerst in klare woorden van U hooren, dat ik me in Uw liefde en offervaardigheid vergist heb. En ik vertrouw, dat Uw antwoord, vol geloof en liefde, zal zijn: „predik het Evangelie aan allen, die het willen hooren".

Ik begrijp heel goed, Broeders en Zusters, dat de moeilijke levensomstandigheden in Holland de zendingskas tijdelijk hebben doen kwijnen. Het is billijk, dat ook wij hier in Indië ons met verhoogden iver inspannen om de kosten te helpen dragen. Ik heb aanstonds een vergaderlijst uitgeschreven van de vijf Gereformeerde gezinnen en personen in Solo om dezen geldelijken nood te bespreken; een hun-er, die geregeld f 20. der maand bijdraagt, beloofde een extra-gift van f 100.—; een ander verhoogde zijn maandelijksche bijdrage van tien tot vijf en twintig gulden. De anderen drie zullen in die richting wel volgen.

Op de eerstvolgende vergadering der Inlandsche Christenen hoop ik den nood van ons werk te bespreken. De Javaansche en Chineesche Christenen dragen reeds mild bij; ik zal ze vragen nóg milder hij te dragen, en ik twijfel niet, of dit verzoek zal een gunstig gehoor vinden.

Aan broeders en zusters buiten Solo hoop ik ook hulp te vragen, en ben daarmee reeds begonnen. Er is in Indië veel liefde voor de Zending, en Solo deelt in die liefde niet in de laatste plaats. Er zijn reeds drie Broeders buiten Solo, die elk een colporteur onderhouden en daartoe elk f 180 per jaar bijdragen. Blijkt daarin niet een verrassende mildheid? De Christenen in Indië staan bij die in Holland zeker niet achter in liefde tot de Zending. Er zullen hier nog wel meerderen zijn, die in dezelfde gulle milde mate onzen nood zullen helpen verlichten.

Maar onder de Christenen, wier hulp ik verwacht, staat Gij toch op de eerste plaats. Gij hebt van oude jaren liefde voor Solo gekoesterd en herhaaldelijk tevergeefs om opening voor de Zending gevraagd. Groot was Uw vreugde, toen Solo voor het Evangelie werd opengesteld. Ook de Kerken van Zeeland begeerden Solo als zendingsterrein, maar aan U werd het toegewezen om Uw oude banden aan Solo. Gij hebt onder biddend opzien de verantwoordelijkheid voor het werk op U genomen. Gij hebt mij uitgezonden en beloofd de geldelijke lasten te dragen. En Gij hebt ons werk steeds zoo mild gesteund en zóóveel liefde daarvoor getoond, dat ik nog veel meer van U durf verwachten.

In 1918 zullen, zoo de Heere wil, in Solo arbeiden: zes helpers tot den Dienst des Woords, terwijl drie op de School van Ds. Bakker zijn; elf javaansche onderwijzers; negen colporteurs en een bezoekuster; één jonge man, die de krankenkamer verzorgt. Tezamen 31 werkkrachten. En telkens komen aan alle kanten krachten tekort. Zóó rijk zegent ons de Heere. Hij opent de deuren en de harten, en geeft meer gelegenheden dan wij met inspanning aller krachten kunnen waarnemen. Naar het groeiend aantal gelegenheden moet het aantal helpers zich uitbreiden. Hun werk kost veel, kost van jaar tot jaar meer. Zullen we nu klagen over den zegen, waarom we gebeden hebben? Een Christen klaagt toch niet over de verhooring van zijn gebed?

Indien ons een ramp overkwam, gelijk herhaaldelijk Soemba trof, zouden Uw gaven ongetwijfeld milderijk vloeien. En nu ons een zegen overkomt, zullen ze immers niet achterwege blijven? Wie de geldelijke gevolgen van Gods beproevingen gewillig zou dragen, zal de geldelijke gevolgen van Gods zegeningen gewillig dragen. Zelfs met blijdschap.

Het is te verwachten, dat de verzoeken om nader onderricht steeds grooter in aantal zullen worden. Er zijn te Solo in vijf jaar tijds 80.000 bijbelgedeeltes en andere Christelijke boeken verkocht. Maandelijks worden 10.000 exemplaren van het Christelijk Javaansch maandblad verspreid. Die zaadkorrelen beginnen vrucht te dragen. Telkens komt van hier en daar, soms van moeilijk bereikbare plaatsen, het verzoek om onderwijs. Voor het Evangelie is geen plaats te ongelegen, geen reis te ver of te kostbaar. De zaligheid is meer waard dan het beetje geld, dat het onderwijs in den weg ter zaligheid kost. Trouwens, de landman zaait niet om den oogst op den akker te laten verrotten; vooral niet een zoo kostbare oogst als die des Evangelies.

Ik weet niet, of de zendende Kerk te Amsterdam U zal vragen een extra-collecte om het groot tekort te dekken, en tevens een verhooging van Uw geregelde bijdrage om den groei van het werk geldelijk bij te houden. Ik heb eenige hoop, dat Uw liefde U dringen zal om deze dingen ongevraagd te doen.

Zulk een uiting van Uw liefde zou voorzeker een bizondere zegen zijn voor de zendende Kerk en voor ons; zij zou ook een bizondere zegen zijn voor allen in Solo, die door Uw meerdere inspanning den Heere Jezus als hun Zaligmaker zullen leeren kennen; en ik denk, dat zulk een uiting van Uw liefde ook een bizondere zegen zou zijn voor Uzelven, voor Uw eigen geestelijk leven, omdat de werkzaamheid der liefde de liefde grooter en sterker en heerlijker maakt.

Hoogachtend, na hartelijke groeten,
Uw dienstw. broeder,
H. A. VAN ANDEL.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de vergadering der Classis Breukelen, gehouden 1 Nov. 1917.

1. De vergadering wordt op de gebruikelijke manier geopend.

2. Alle kerken blijken wettig vertegenwoordigd. Kamerik vaardigde een diaken af, welken keurstem verleend werd.

3. In het moderamen namen zitting: Dl. de Jager, van de Kamp en Hey, als praeses, scriba en assessor.

4. De notulen van de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

5. Van de Depp. det Gen. Syn. voor de geestelijke verzorging der militairen wordt nog geen antwoord ontvangen op de vraag om inlichtingen betreffende de vergoeding der reiskosten voor de Dienaren, die voor de militairen optreden.

6. De collecten enz. worden geïnd.

7. Van de gehouden kerkvisitatie wordt verslag uitgebracht en naar aanleiding daarvan besloten, aan éene bepaalde kerk een schrijven te richten over het predikants-tractement.

8. Rondvraag naar art. 49 wordt nu niet noodig geoordeeld, daar pas alle kerken zijn gevisiteerd.

9. Van de zending valt niets bijzonders te rapporteeren.

10. Wordt rond-vraag gehouden of alle kerken hebben gedaan naar het advies van de vorige Classe, om een ernstig onderzoek in te stellen naar de financieele draagkracht, waarbij blijkt, dat een vijftal kerken een dergelijk onderzoek nog niet instelden, waarom deze daartoe nog weer ernstig worden opgewekt.

11. Alle deputaten naar art. 3 der Classicale regeling, behalve abnea *a* worden herbenoemd.

12. Tot kerkvisitatoren worden gekozen de Dl. Aalberts, v. d. Kamp, Krüger en Visser.

13. De vacatuurbeurten worden geregeld als volgt: Loenen-Vreeland voor Dec.: de Koning en Van Loo; Nichtevecht voor Dec.: Heij en Van der Kamp; Jan.: De Jager en Krüger; Febr.: Offringa en Visser; Wilnis voor Dec.: Krüger en Visser; Jan.: Aalberts en Offringa. Febr. Van Loo en Van der Kamp. Voor de militairen, voor Jan.: Van Loo; Febr. de Koning.

14. De consulentschappen worden gecontinueerd.

15. Als roepende kerk voor de volgende vergadering, te houden den 1sten Donderdag in Februari, wordt aangewezen die van Nichtevecht.

16. Aan de Kerken van Loenen en Vreeland wordt hulp toegezegd naar art 13 K.-O.

17. Het persverslag wordt gelezen en vastgesteld.

18. Ds. Van der Kamp gaat voor in dankzegging, waarna de praeses de vergadering sluit.

Op last der Classe,
A. C. Heij, *h. t. Assessor.*

Tienhoven, 1 Nov. 1917.

Buitenland.

Engeland. Waardeering van het Calvinisme.

Er zijn Engelsche Christenen, die kleingeestig genoeg geweest zijn om te weigeren het feit te herdenken, dat vóór 400 jaar de stoot gegeven werd tot de reformatie der kerk, door het optreden van Luther . . . omdat Luther een Duitscher was! Er zijn ook in Engeland Protestanten, die althans nog dien naam dragen, die het betreuren, dat de reformatie tot stand kwam. Het zijn de Ritualisten of Hoog-kerkelijken, die in de Episcopaalsche Staatskerk de bovendrijvende partij zijn, ook omdat verreweg de meeste hoogere en lagere ambtsdragers in die kerk tot haar behooren. Dezen hebben er natuurlijk niet aan gedacht om feestelijk te herdenken wat er op 31 October 1517 te Wittenberg plaats gehad heeft. Zij die het Protestantsch karakter der Engelsche Staatskerk zoeken te behouden, welke zich »Evangelicals« noemen, kunnen wel niet ontkennen welk een groote beteekenis de daad van Luther voor vier eeuwen, voor de geheele Christelijke Kerk gehad heeft, maar wijzen er in deze dagen met zekere voorliefde op, dat het Engelsche Protestantisme ook veel te danken heeft aan het Fransche Protestantisme. Calvijn was een groote gave Gods, zoo betoogde o.a. een Engelsche spreker; zonder hem was de reformatie der kerk waarschijnlijk mislukt. De reformatie van Genève vond het Fransche Protestantisme als een geïsoleerde massa, omdat daarin het individualisme op den troon zat, en hij heeft het georganiseerd tot eene kerk. Zijn steisel werd aanvaard door de Gereformeerde kerken van Zwitserland, Nederland, Schotland en onderscheidene in de Vereenigde Staten van N.-Amerika. Velen die met Calvijn's theologie niet sympathiseeren, moeten toch erkennen, dat het Calvinisme helden en martelaren heeft gekweekt. Het is vooral aan het Calvinisme te danken, dat Engeland werd bevrijd van de heerschappij van Karel I, terwijl ook de revolutie in 1688 haar oorsprong had in hetzelfde Calvinisme. Toen was het Willem III van Oranje die den troon van Engeland beklom. Zij die Dr. Kuyper's: »Het Calvinisme oorsprong en waarborg onzer constitutioneele vrijheden« kennen, zullen dit moeten beamen.

Gemengd Nieuws.

De kerkgebouwen en de oorlog. Wanneer in Londen het teeken gegeven wordt dat er gevaar is voor een vijandelijken bommenaanval in de lucht, zoekt natuurlijk ieder die daartoe in staat is, dekking. De militaire kommandant der wereldstad heeft nu en bisschop uitgenoodigd om als het teeken weerklinkt alle kerken te openen, opdat de menschen daarin kunnen vluchten. De bisschop heeft hierop geantwoord, dat reeds in vele parochien in de ure des gevaars de Kerkgebouwen geopend werden. Met name is de crypt van de Sint Paul's Cathedral, de hoofdkerk van Londen, voor menigeen als schuilplaats geweest. Velen verlaten Londen om zich elders te vestigen, waar men meent dat het gevaar niet zoo groot, is om door bommen, uit vliegtuigen en Zeppelins geworpen, getroffen te worden.

Winckel.

Voor Kinderen.

VELERLEI WEGEN.

XIV.

Verandering.

Op een morgen werd oom bij mijnheer en mevrouw boven geroepen. Dit was zoo iets zeldzaams, dat het wel mijn aandacht trekken moest, te meer daar oom ongewoon lang uitbleef. Toen hij beneden kwam stond zijn gezicht zeer ernstig. Hij wenkte mij, en we gingen samen in de huiskamer waar tante was.

»Ik moet u eens iets heel gewichtigs vertellen« sprak mijn pleegvader. »Mijnheer Jansens en zijn vrouw gaan denkelijk over veertien dagen naar Indie, om daar een poos te blijven. Nu zouden zij gaarne willen, dat Betje hen vergezelden, ze spreken van u met veel lof (dit was tot mij) Betje zou dan bij hen moeten blijven tot zij teruggaan. Zij reist dan met hun mee en komt zoo hier weerom. Maar voor alles dien ik te weten, hoe Betje zelf er over zou denken.«

Ik was zoo verrast door dit onverwachte bericht, dat ik niet in staat was eenig antwoord te geven, en oom strak aanzag als om wijsheid van hem te ontvangen.

Maar die wijsheid kwam niet zoo dadelijk. Een geruimen tijd zaten we alle drie zwijgend, tot tante het woord nam en zei:

»Ik begrijp best, dat Betje wat versteld staat en niet weet wat zij zoo dadelijk antwoorden zal. Het zou mij net zoo gaan. Laten we daarom voor 't oogenblik niet verder spreken, maar over de zaak eens nadenken. De nacht brengt tijd en raad en de Heere geve ons een recht inzicht wat te doen.«

Zoo gezegd zoo gedaan. Maar over iets anders spreken vlotte dien dag niet meer. Het was alsof ons allen iets drukte. Den volgenden avond zaten wij weer bijeen, en ik moest nu zeggen hoe ik over het plan dacht. Ik vroeg echter aan oom en tante dringend zich eerst uit te spreken. Zij waren zoo vriendelijk dit te doen. Zoo wist ik dan al heel spoedig, dat beiden niets liever wenschten dan dat ik het voorstel van den heer Jansens zou afwijzen.

Dit was mij genoeg, en ik se klaarde mij dadelijk daartoe bereid. Doch oom sprak: »Niet zoo haastig. Onze wensch kon wel eens niet in uw belang zijn, en dat moeten we overwegen. Wij hebben u indertijd met liefde opgenomen, en geen van ons heeft, geloof ik, daar ooit spijt van gehad. Zoolang ge hier blijft kan alles goed gaan, maar wij zijn sterfelijk. Komen wij te vallen dan staat ge alleen. Geld en goed kunnen we u weinig nalaten, dus zoudt ge voor u zelf moeten zorgen. Hoe meer ge nu van de wereld en het leven ziet en weet, hoe meer ge leert en kent hoe beter het is. Hier is daartoe weinig gelegenheid. Daarom zou het zeker voor u heel nuttig zijn eens een jaar in een andere omgeving te wezen, aanzienlijken lieden van dienst te zijn die van u houden, u allerlei willen laten leeren, en die mild zijn bovendien. Binnen een jaar hebben we u, zoo God wil, toch weer bij ons«.

Tegen ooms redeneering viel — ik moest het erkennen — weinig in te brengen. Eigenlijk bleven we het liefst bij elkaar, doch voor het andere pleitte ook veel. En toen oom en tante mij ernstig verzekerd hadden dat zij in mijn eigen belang de reis goed vonden, werd besloten dat ik gaan zou. Er lag een schip te Kaapstad dat over veertien dagen zou vertrekken, en ons mee kon nemen. Ik zou dan met mijnheer en mevrouw de reis naar Java doen, daar een poos